

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ СТУДЕНТІВ ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ВИЩИХ ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

Карташова Л. А., канд. пед. наук, докторант
Київський національний лінгвістичний університет
lkartashova@ua.fm, <http://lkartashova.at.ua/>

У статті досліджується проблема навчання інформаційних технологій (ІТ) студентів гуманітарних спеціальностей у вищих педагогічних навчальних закладах. Побудовано та описано концептуальну поліструктурну модель системи навчання ІТ, яка включає: вивчення ІТ як окремої дисципліни; навчання ІТ та гуманітарних дисциплін зі змістом, сукупністю методів, організаційних форм і засобів навчання, орієнтованих на широке використання ІТ; забезпечує: методологічну, спеціальну та методичну підготовку студентів гуманітарних спеціальностей у нерозривному зв'язку з формуванням готовності до застосування ІТ в майбутній професійній діяльності.

Ключові слова: система, навчання, інформаційні технології, студент, учитель, інформатизація, персональний комп'ютер, готовність, компетентність, навчальний заклад.

Карташова Л. А.

Система обучения информационным технологиям студентов гуманитарных специальностей высших педагогических учебных заведений

В статье исследуется проблема обучения информационным технологиям (ИТ) в высших педагогических учебных заведениях студентов гуманитарных специальностей. Определены и сформулированы требования к компетенции современного учителя гуманитарных специальностей в области ИТ. Предложено концептуальную полиструктурную модель системы обучения ИТ, которая включает: изучение ИТ; обучение гуманитарных дисциплин, ориентированное на широкое использование ИТ; обеспечивает: методологическую, специальную и методическую подготовку студентов гуманитарных специальностей в неразрывной связи с формированием ИТ-готовности.

Ключевые слова: система, обучение, информационные технологии, студент, учитель, информатизация, персональный компьютер, готовность, компетентность, учебное заведение.

Kartashova L.

The system of teaching informational technologies for the students of the humanitarian departments in high educational institutions

The thesis explores the problem of teaching the IT for the students of the humanitarian departments in high educational institutions. The polystructure and conceptual model of the system of teaching IT that includes: the teaching IT as separate discipline; teaching IT and educational disciplines according to the

context, the complex of methods, organizational forms and means of teaching that are focused on the widespread use of IT; that provides: methodological, professional and method training of future teachers in inseparable connection with the formation of readiness to use IT in future career are being constructed and described.

***Keywords:** the system, teaching, the Informational Technology, the student, the teacher, the information, the personal computer, the availability, the competence, the educational institution.*

Вступ. Діалектичний зв'язок між застосуванням ІТ у навчанні студентів гуманітарних спеціальностей та рівнем відповідності результатів їхнього навчання запитам суспільства пропонується розглядати як системотвірний чинник системи навчання ІТ. Метою впровадження системи навчання ІТ у навчально-виховний процес вищих педагогічних навчальних закладів (ВПНЗ) є формування ІТ-компетентності студентів гуманітарних спеціальностей як важливої складової ІТ-готовності.

В галузі використання обчислювальної техніки та персональних комп'ютерів у навчально-виховному процесі накопичено значний науковий потенціал завдяки роботам В. Бикова, А. Верланя, А. Гуржія, О. Довгялло, Ю. Дорошенка, В. Лапінського, Ю. Машбиця, М. Смільсон, К. Ющенко та ін. Проблема підготовки майбутніх учителів до використання в навчальному процесі інформаційних технологій знайшла висвітлення в наукових роботах В. Беспалька, М. Жалдака, В. Монахова, Н. Морзе, С. Ракова, В. Сергієнка та ін.

Основна частина. Здійснений ретроспективно-сутнісний аналіз наукових досліджень навчання ІТ студентів гуманітарних спеціальностей у ВПНЗ України дозволив виявити суперечності між вимогами інформаційного суспільства та наявним рівнем підготовленості вчителів гуманітарних спеціальностей до застосування ІТ, які свідчать про необхідність перебудови системи їхнього навчання у ВПНЗ, надання їй ознак технологічності у розумінні обов'язковості формування готовності до застосування ІТ у майбутній професійній діяльності й з метою самовдосконалення.

Незважаючи на значну увагу вчених до проблеми навчання ІТ

майбутніх учителів, вкрай актуальна проблема навчання ІТ студентів гуманітарних спеціальностей дотепер не стала темою окремого дослідження.

Спираючись на виокремлені науковцями ознаки сучасних педагогічних систем, визначено методологічні засади, ґрунтуючись на яких можливе розроблення системи навчання ІТ як середовища, в якому реалізується педагогічна технологія.

1. Концептуальність – опора на наукову концепцію, яка включає філософське, психологічне, дидактичне та соціально-педагогічне обґрунтування цілепокладання і шляхів досягнення цілей навчання.

2. Системність – наявність у системі навчання ІТ ознак системи: взаємозв'язку всіх компонентів, цілісності, інших властивостей, які не є результатом адитивного додавання властивостей компонентів.

3. Керованість і технологічність, тобто можливість управління, заснованого на цілепокладанні, плануванні, проектуванні навчально-виховного процесу, поетапній діагностиці рівня навчальних досягнень, варіюванні педагогічного впливу з метою коригування навчально-виховного процесу і досягнення передбаченого результату.

4. Ефективність – упровадження системи навчання ІТ має забезпечувати максимально можливі результати навчання та оптимальність витрат, гарантувати досягнення визначеного результату навчання.

5. Відтворюваність – можливість застосування (повторення, відтворення) системи навчання ІТ в інших ВПНЗ іншими суб'єктами.

Дослідники феномену професійної готовності вказують на те, що вона створюється шляхом формування всіх компонентів, за домінуючої ролі певного компонента або групи компонентів. Спільним у всіх дослідженнях є те, що компонентна структура готовності визначається структурою діяльності, яку виконуватиме індивід.

Феномен ІТ-готовність учителя гуманітарних дисциплін виникає як нова якісна характеристика на межі перетину його психолого-педагогічної, методичної та інформаційно-технологічної підготовки. Це новоутворення

пропонується розглядати як інтегративну якість особистості, що характеризується багатокomпонентною, багаторівневою структурою та визначає потенційну підготовленість вчителя до виконання навчально-виховної діяльності та самовдосконалення в умовах інформаційного суспільства.

В якості методологічної основи системи навчання ІТ запропоновано прийняти підхід, орієнтований на особистість, формування теоретичної бази знань у галузі ІТ, отримання практичних умінь, розвиток навичок та мотивації використання ІТ у навчанні та майбутній професійній діяльності, інших компонентів готовності індивідуума до виконання професійної діяльності.

Такий підхід, за своєю сутністю особистісно зорієнтований, пропонується визначати як *готовнісно орієнтований підхід*. Його реалізація вимагає модифікації системи навчання ІТ, перетворення її з моделі, яка існувала об'єктивно, для будь-якого студента, на суб'єктивне досягнення окремого студента, яке можна оцінити як досягнення певного рівня ІТ-готовності. Система навчання ІТ можна розглядати як явище, створене у ВПНЗ і яке безперервно твориться суб'єктами навчання. Одночасне дотримання та врахування всіх зазначених вище вимог забезпечує таке цілеспрямоване функціонування системи, яке максимально уможливило досягнення поставленої мети. Метою застосування зазначеної системи є формування готовності студентів гуманітарних спеціальностей до використання ІТ в майбутній професійній діяльності.

Цілепокладання розроблення системи навчання ІТ здійснювалось з урахуванням необхідності: а) вивчення ІТ студентами гуманітарних спеціальностей протягом всього терміну навчання у ВПНЗ; б) підготовки викладачів ВПНЗ до освоєння ІТ і впровадження їх у процес навчання гуманітарних дисциплін; в) впровадження ІТ у діяльність викладачів гуманітарних спеціальностей; г) підготовки матеріально-технічного оснащення ВПНЗ; д) пошуку, розроблення й створення навчально-

методичного забезпечення, в тому числі електронних засобів навчального призначення.

Значна частина інформаційних процесів, що відбуваються в суспільстві, опосередковується інформаційно-технологічними системами, які створено для підтримки продуктивної діяльності людини. Вони стали ключовими елементами інноваційної інфраструктури різних галузей та включають бази даних, організаційно-управлінський, інформаційно-технологічний модулі.

Сучасний рівень розвитку ІТ дає можливість реорганізувати навчання ІТ у ВПНЗ, перетворюючи навчальне середовище на інформаційно-технологічну компоненту системи навчання ІТ, побудовану на засадах технологічності, широкого застосування ІТ як засобів навчання і об'єктів вивчення. Зазначену компоненту пропонується означити, подібно описаним вище, як поліструктурну інформаційно-технологічну систему, до складу якої входять взаємопов'язані складові:

- загально-дидактична – спрямована на відповідне забезпечення навчально-виховного процесу, яке реалізується на основі застосування сучасних ІТ та визначає мету, зміст, засоби, методи та організаційні форми діяльності викладача та студента;

- інформаційно-технологічна – спрямована на забезпечення змістового та процесуального аспекту навчання ІТ, повне та педагогічно доцільне надання студентам і викладачам навчального матеріалу, використання якого сприяє досягненню поставлених дидактичних цілей;

- організаційно-управлінська – відображає умови формування ІТ-готовності студентів; передбачає наявність системи управління навчально-виховним процесом; забезпечує адаптивність, саморегулювання, що сприяє поступовому переходу до забезпечення індивідуальної траєкторії навчання кожного студента, умов для рефлексії студентом результатів особистої діяльності; управління навчанням як викладачем, так і студентом; формування перспективних ліній поведінки.

Пропонована система навчання ІТ є педагогічною системою, що має досить складну технологічну схему – до її складу входять взаємопов'язані та взаємодоповнюючі підсистеми.

1. Навчально-методична, яка містить: інформацію про мету, завдання навчання дисципліни, її зв'язки з іншими дисциплінами; коротку характеристику змісту навчальної програми, порядок і рекомендації щодо вивчення дисципліни тощо.

2. Інформаційно-технологічна, яка забезпечує процес досягнення мети навчання шляхом дидактично обґрунтованого і педагогічно доцільного застосування ІТ на всіх етапах навчання й управління навчальним процесом.

У процесі розроблення системи навчання ІТ за реалізації готовності орієнтованого підходу було виокремлено чотири етапи: детальне дослідження, аналіз та обговорення поняття «ІТ-готовність» майбутнього вчителя; планування організаційно-методичних заходів, спрямованих на близьку та далеку перспективи, особистісну мотивацію студентів; побудова змісту навчання ІТ майбутніх вчителів з метою формування ІТ-готовності; визначення рівня ІТ-готовності студентів.

Визнано основні організаційно-методичні умови формування та функціонування системи навчання ІТ: система навчально-виховних впливів має забезпечувати вищу, ніж традиційна, ефективність; зміст навчання має відповідати вимогам, сформульованим на основі аналізу професійної діяльності вчителів загальноосвітніх навчальних закладів; педагогічно доцільне планування навчального процесу з урахуванням необхідності досягнення максимуму ІТ-готовності на момент проходження студентами педагогічної практики. Забезпечення використання ІТ в процесі навчання студентів гуманітарних дисциплін здійснюється шляхом впровадження на рівні ВПНЗ системи заходів, спрямованих на підвищення ІТ-компетентності викладачів дисциплін відповідного профілю. Система характеризується поєднанням педагогічного управління з ініціативою та самостійністю

студентів. Викладач керує навчально-пізнавальною діяльністю студентів, одночасно стимулюючи їхню активну самостійну роботу.

Висновок. Запровадження системи навчання ІТ, спрямованої на розвиток особистості, зокрема на формування активності особистості в навчальному процесі, на саморозвиток особистості, сприяє її гармонійному розвитку та дає змогу ефективно сформувати належні знання та вміння з ІТ у студентів гуманітарних дисциплін з різним рівнем здібностей і попередньої підготовки. Згідно з системою навчання ІТ майбутні вчителі набувають знань шляхом особистісних відкриттів; формують свої пізнавальні якості, розвивають продуктивність мислення, самостійно роблять узагальнення, набувають умінь та навичок практичного застосування ІТ.

Дослідно-експериментальна апробація моделі системи навчання ІТ підтвердила гіпотезу про те, що істотне поліпшення результатів навчання ІТ студентів гуманітарних спеціальностей у ВПНЗ можливе за умови впровадження в навчально-виховний процес системи навчання ІТ, в основу якої покладені готовністю орієнтовний підхід і принцип професійної спрямованості. Застосування системи навчання ІТ забезпечує випереджальне навчання студентів, формування в них потреби безперервного саморозвитку, умінь та навичок самоосвіти, самостійного та творчого підходу до процесу набуття знань. Аналіз стану і тенденцій розвитку соціуму дає можливість прогнозувати необхідність подальшого розвитку системи навчання ІТ, оскільки результати навчання мають відповідати соціальним, науковим і технологічним цілям, рівневі розвитку суспільства, внутрішнім цілям і потребам системи освіти. Система навчання ІТ студентів гуманітарних спеціальностей спирається на наукові знання, форми, засоби та методи навчання, які відображають фундаментальні тенденції розвитку педагогічної науки.

Досягнення поставленої мети дозволило розробити рекомендації щодо ефективного впровадження системи навчання ІТ студентів гуманітарних спеціальностей в практику роботи ВПНЗ України. Вони полягають в тому,

що позитивні результати навчання ІТ студентів гуманітарних спеціальностей можна отримати лише за умови впровадження системи навчання ІТ, яка передбачає: навчання студентів використанню ІТ через упровадження ІТ у процес вивчення гуманітарних дисциплін; підвищення компетентності викладачів гуманітарних дисциплін в галузі ІТ; оснащення ВПНЗ сучасною комп'ютерною та телекомунікаційною технікою; оснащення навчальних аудиторій відповідним програмним і методичним забезпеченням; створення ІТ-центру (ІТ-лабораторії) з метою забезпечення управління науково-методичною роботою у ВПНЗ.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Биков В. Ю.* Навчальне середовище сучасних педагогічних систем // Професійна освіта: педагогіка і психологія / В. Ю. Биков ; за ред.: І. Зазюна, Н. Ничкало, Т. Левовицького, І. Вільш // Україно-польський журнал. – Вид. ІV. – Ченстохова : Вид-во Вищої Педагогічної Школи у Честохові, 2004. – С. 59-80.

2. *Гуржій А. М.* Теоретичні напрями інформатизації загальноосвітніх навчальних закладів [Текст] / А. М. Гуржій // Педагогічна і психологічна науки в Україні. Збірник наукових праць до 15-річчя АПН України у 5 томах. / Том 5. Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – К. : "Педагогічна думка", 2007. – 392 с.

3. *Карташова Л. А.* Система навчання інформаційних технологій майбутніх вчителів суспільно-гуманітарних дисциплін : монографія / Любов Андріївна Карташова. – Луцьк : СПД Гадяк Ж. В., друкарня «Волиньполіграф»™, 2011. – 264 с.

4. *Лапінський В.* Комп'ютерно-орієнтоване навчальне середовище та вимоги до його реалізації / В. Лапінський, М. Шут // Наук. зап. – Сер. Педагогічні науки. – Вип. 77, ч. 1. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2008. – С. 79-85.